

ШУМЕЛДА
Віра Миколаївна

УДК 336.774(477)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

ACTUAL PROBLEMS OF CONSUMER LENDING IN UKRAINE

аспірант Львівської
державної Фінансової
академії

У статті розглянуто питання сутності споживчого кредитування, проаналізовано сучасний стан та основні проблеми ринку споживчого кредитування в Україні та шляхів їх вирішення. Також вказано фактори, що впливають на формування ефективної ставки за кредитами на прикладі декількох банків.

In article are presented the questions of nature consumer credit, the modern state and the main problems of the consumer credit market in Ukraine and ways to address them. Also indicated the factors influencing the formation of effective interest on loans for example of several banks.

В статье рассмотрены вопросы сущности потребительского кредитования, проанализировано современное состояние и основные проблемы рынка потребительского кредитования в Украине и путей их решения. Также указано факторы, влияющие на формирование эффективной ставки по кредитам на примере нескольких банков.

Ключові слова: споживчий кредит, іпотечний кредит, кредит готівкою, ефективна відсоткова ставка

Ключевые слова: потребительский кредит, ипотечный кредит, кредит наличными, эффективная процентная ставка

Keywords: consumer credit, mortgage credit, cash loan, the effective interest rate

ВСТУП

Необхідною умовою стабільного функціонування всієї банківської системи та забезпечення економічного зростання в сучасних умовах є розвиток банківського кредитування. Оскільки в Україні більшість населення не спроможна купувати товари тривалого використання за рахунок власних доходів, а українські банки опинилися в умовах жорсткої конкуренції як з боку іноземних, так і вітчизняних банків, найактуальнішою потребою постає вироблення принципів розширення сфери і вдосконалення механізмів кредитування, в тому числі споживчого.

За останні роки саме сектор споживчого кредитування показував позитивну динаміку, що, з одного боку, стало певним індикатором активізації кредитної діяльності банків, але, з іншого, стрімке зростання обсягів кредитування фізичних осіб призвело до зростання проблемної заборгованості та як результат до розбалансування діяльності окремих банків.

Аналізу проблем споживчого кредитування приділяється належна увага в економічній літературі. Сучасні тенденції та проблеми розвитку ринку споживчого кредитування знайшли відображення в наукових працях українських дослідників, зокрема: Н.А. Антіпової, В.Я. Вовк, І.С. Гуцала, О. Дзюблюка, А.О. Єпіфанова, В.Д. Лагутіна, І.В. Меркулової, І.В. Сала. Вагомий внесок у дослідження ролі кредиту

внесли зарубіжні вчені, а саме Дж.М. Розенберг та інші.

МЕТА РОБОТИ полягає в обґрунтуванні необхідності впровадження банківськими установами України продуктів споживчого кредитування населення України, аналіз умов споживчого кредитування в Україні, нормативного-правового регулювання кредитних відносин і захисту прав споживачів (клієнтів банків) та визначення напрямів подолання висвітлених проблем.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є публікації у періодичних фахових виданнях, інтернет ресурси та нормативно-правові акти.

При написанні статті використовувалися методи порівняння, структурно-логічного аналізу та графічний метод.

РЕЗУЛЬТАТИ

Споживчий кредит - це кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції [1]. В Україні поняття «споживчий кредит» сприймається як «кошти на будь-що» - здебільшого без застави та поручителів, не для фінансування підприємницької діяльності, а для придбання будь-якого товару чи послуги. Таким чином банк-позичальник не уточнює цілі кредитування у фізичної особи, тобто кошти можуть бути витрачені на освіту, лікування,

відпустку, ремонт чи купівлю житла, автомобіля або інших товарів як тривалого користування, так і першої необхідності [2].

Окрім забезпечення соціальних потреб населення, споживчий кредит відіграє значну роль у формуванні платоспроможного попиту населення, який, у свою чергу, впливає на розвиток економіки країни, полегшуючи процес реалізації продукції, прискорюючи отримання прибутку і доходів державного бюджету.

На сьогодні банки України надають такі види споживчих кредитів:

- 1) споживчі кредити готівкою;
- 2) споживчі кредити під заставу нерухомості;
- 3) споживчі кредити на покупку товарів (розстрочка).

Споживче кредитування активно розвивається в нашій країні. Так, 30–50% усіх купівель у торговельних мережах здійснюють у кредит, лідирує серед них побутова та аудіо- і відеотехніка. Найбільш розповсюджена сума купівель у кредит – 4000–6000

грн. Близько 80% усього ринку споживчого кредитування сконцентровано в великих торговельних мережах «Фокстрот», «Ельдорадо» та ін. Так протягом 2012 року кількість банків з числа 50 найбільших, що видають споживчі кредити готівкою, зросла майже вповнину – з 18 до 26 установ. Водночас середня сума позики на одну людину в Україні становить приблизно 105 євро, що значно менше від аналогічних показників країн Східної Європи – 790 євро в Польщі, а тим більше Західної Європи – 6 058 євро в Німеччині та 9 603 євро у Великобританії [3].

За даними НБУ, за 2013 рік загальний обсяг кредитів, виданих банками українським позичальникам, виріс на 4,5 мільярда гривень або на 2,4% - до 192,7 мільярда гривень. Для порівняння: за 2012 рік обсяг кредитів українців зменшився на 11 мільярдів або 5,5%. Більше того – досі, з 2008 року, обсяг кредитування фізичних осіб щорічно скорочувався (рис. 1) [3].

Рисунок 1. Зміна обсягів кредитування фізичних осіб

За даними рисунку можна дійти висновку, що коливання в посткризовий період є незначними та відображають відносну нестабільність у кредитному портфелі банків України.

За підсумками березня 2014 року банки України видали приватним особам нових кредитів на 8,5 млрд гривень, що на 2,1 млрд, або на 19,81% менше, ніж було в лютому. Таким чином, темпи скорочення кредитування населення в березні збільшилися в 10,7 рази - в лютому обсяг виданих кредитів у порівнянні з попереднім місяцем зменшився на 1,85%, до 10,6 млрд гривень.

При цьому в березні обсяги видачі нових іпотечних кредитів скоротилися в 2,7 рази, знизившись на 88 млн, до 52 млн гривень; обсяги споживчого кредитування скоротилися на 1,6 млрд, до 6,6 млрд гривень. Це пояснюється тим, що банки на тлі високих ризиків переглядають скорингові моделі оцінки платоспроможності потенційних клієнтів і підвищують вимоги, в тому числі, до якості кредитної історії позичальників [4].

Слід зазначити, що зменшення обсягів кредитування за період дослідження відбувалося водночас зі зростанням частки проблемної заборгованості в загальному кредитному портфелі банків.

Аналіз кредитної заборгованості в банках України показав, що частка проблемних кредитів склала 9,26 %.

У минулому році лідерами на ринку кредитування фізичних осіб були беззаставні кредити готівкою, кредитні картки. Тенденція кредитування минулих років на купівлю товарів, техніки, меблів тощо залишилася. Але кредити готівкою, або як їх ще називають кеш-кредити, випереджають за кількістю банків, що пропонують даний продукт, і за попитом у населення.

Автокредитування розвивається, і банки пропонують спільні акції з автосалонами. Іпотечні кредити, як і в 2011 і 2012 роках, не можуть похвалитися такими темпами зростання [4].

Найбільший вплив на розвиток ринку беззаставних кредитів надали кілька факторів:

- «ціна» продукту. Прибутковість від беззаставних кредитів набагато перевищує дохід інших видів кредитних продуктів;
- швидка оборотність активів, робить даний продукт ще більш привабливим для фінансових інститутів;
- при досить жорсткій ризиковій політиці банків, клієнти не можуть собі дозволити більш довгі і більш великі кредити, такі як іпотека та/або автокредити.

Водночас, під час «інформування» потенційного клієнта, здійснюється використання різноманітних маркетингових впливів та маніпулювання його свідомістю з метою викликати відчуття неабиякої вигідної пропозиції, що має індивідуальний характер

та обмеження у часі. Ефективна відсоткова ставка буде в декілька разів вищою, оскільки клієнту не була надана повна інформація про комісії, страхування та платні супутні послуги [5].

Відсутність надання необхідної інформації клієнтам про вартість, строки, умови фінансових послуг підриває довіру споживачів і є серйозною проблемою. Широкої популярності набув метод «фіктивного клієнта» як єдиної можливості отримання більш менш повної інформації. Однак отримання певних пояснень за цим методом є неможливим, оскільки спеціально підготовлена

людина звертається до відділення банку для оформлення кредиту і задає велику кількість уточнюючих запитань для отримання більш повної інформації стосовно оформлення кредиту і його умов.

Проаналізовано український ринок банківських послуг споживчого кредитування, що дає змогу зробити висновок про те що щомісячний платіж клієнта складається не тільки з тіла кредиту і суми відсотків, а із додаткових, прихованих комісій, страхування, що значно збільшує ефективну відсоткову ставку (табл. 1).

Таблиця 1

Огляд умов ринку банківських послуг

Параметри кредитних продуктів	Банки-кредитори				
	Альфа-Банк	Банк Михайлівський	ОТР	Ідея Банк	UniCreditBank
1. Термін кредитування	60 міс.	36 міс.	60 міс.	60 міс.	48 міс.
2. Річна відсоткова ставка	17,99%	0,01%	15,00%	27,50%	15,00%
3. Щомісячна комісія від суми кредиту	2,20%	3,99%	1,75%	3,00%	1,60%
4. Одноразова комісія	-	1,50%	-	-	7,50%
5. Максимальна сума, грн	100 000	80 000	100 000	100 000	50 000
6. Ефективна відсоткова ставка (фактично до сплати)	39,15%	71,56%	32,27%	55,29%	45,26%
7. Щомісячний платіж, грн	4738,8	5 414,56	4128,99	6083,49	2191,54

Представлене мною формування ефективної відсоткової ставки, підтверджує різницю між річною відсотковою ставкою, що оголошена клієнтові, та

ставкою, яку клієнт виплачує фактично за користування кредитом.

Структура щомісячного платежу клієнта за представленими розрахунками надано на рисунку 2.

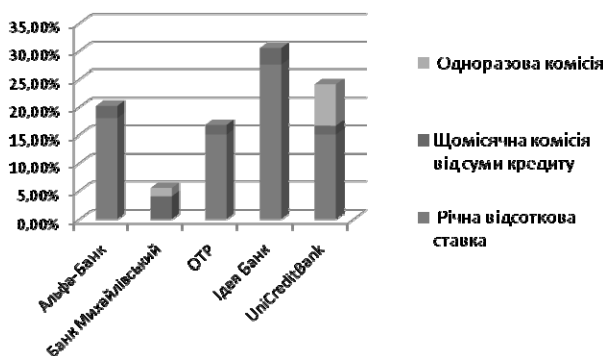

Рисунок 2. Структура щомісячного платежу по споживчому кредиту

Актуальним для споживачів є питання зміни відсоткової ставки, забезпечення кредитів в іноземній валюті, залучення фірм з надання колекторських послуг. Потребує законодавчого врегулювання питання, що викликає обурення клієнтів, адже захист їх прав знаходиться на мінімальному незадовільному рівні. Право перегляду відсоткової ставки завжди залишається за банком два рази на рік: ставка може зменшуватися або збільшуватися.

Актуальною є проблемна ситуація, коли позичальник - фізична особа, яка отримала кредит в

одному банку та не в змозі погасити його, звертається в інший банк або відділення цього ж банку, отримує ще один кредит, який теж не в змозі погасити, та звертається ще в один банк або кредитну спілку. Цей ланцюг може бути дуже довгим, що зайвий раз свідчить про те, що комерційним банкам України треба мати банк даних усіх позичальників - фізичних осіб, які зверталися до банку з проханням надання кредиту і банк відмовив йому в цьому.

На сьогоднішній день першочерговою проблемою в споживчому кредитуванні є високі ставки по даних

кредитах. Перш за все це зумовлено політичною нестабільністю в країні. Негативний досвід попередніх років призвів до недовіри населення до банківської системи, що зумовлює відтік депозитних вкладень з банківських установ. Відповідно, банки, щоб залучити нові ресурси, або, принаймні, щоб стримати відтоки, підвищують відсоткові ставки на депозитні продукти, що автоматично призводить до збільшення ставок по кредитах.

Окрім зазначених проблем, існує ціла низка об'єктивних факторів, що перешкоджають розвитку споживчого кредитування в Україні, а саме:

- порівняно високий рівень вартості розробки та впровадження нових видів послуг;

- недостатня кількість кваліфікованих працівників, спроможних ефективно взаємодіяти із клієнтами фізичними особами, та неефективна система розподілу повноважень між ними у процесі кредитування [6].

- недостатньо розвинута ринкова інфраструктура філій та представництв та низький рівень якості кредитних продуктів, що пропонуються;

- невисокий рівень доходів більшої частини населення, що не дає змоги банкам активно застосовувати повноцінні депозитні стратегії для фізичних осіб, унаслідок чого банки не мають можливості реалізовувати власний кредитний потенціал на ринку роздрібного кредитування.

Узагальнення проблем, що існують у сфері роздрібного банківського кредитування, дає змогу перейти до можливих шляхів їх вирішення, а саме:

- створення ефективної інфраструктури бюро кредитних історій;

- покращення методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальників, яке повинно включати широке використання скорингових систем;

- скорочення частки кредитних коштів у готівковій формі, що сприятиме зменшенню витрат обігу, і посилення контролю за цільовим використанням кредиту;

- встановлення плаваючих ставок за кредитами, розмір яких буде переглядатися щомісячно та буде прив'язаний до облікової ставки;

- запровадження високопрофесійних юридичних служб, спроможних ефективно оцінювати усі правові аспекти взаємодії банків із клієнтами і у разі необхідності реалізовувати права банку у судовому порядку;

- активне використання інструментів маркетингу, а саме сегментації та кластерного аналізу, з метою зменшення витрат банків на ринку роздрібного кредитування [7];

- відділення ринку експрес-кредитування від автокредитування та іпотеки та створення "нішевих програм" для окремих груп позичальників, а саме пенсіонерів, студентів, туристів тощо.

ВИСНОВКИ

Українська банківська система не є досконалою, має місце неврегульованість діяльності комерційних банків чинним законодавством.

Ситуація зі споживчим кредитування потребує реформування, адже на сьогодні відсутні нормативно-правові акти для регулювання споживчого кредитування і захисту прав споживачів. Головною проблемою є недостатній рівень обізнаності споживачів. Необхідним є створення законодавчого документу, що забезпечить повернення банків до справедливої конкуренції та надання повної інформації про умови кредитування. Важливим кроком може стати запровадження просвітницької кампанії інформування пересічних громадян стосовно фінансових відносин з комерційними банками, що дозволить уникнути їм необґрунтованих збитків.

Необхідно розробити заходи підвищення контролю за виконанням постанови НБУ щодо правил надання інформації про умови кредитування та реальну вартість кредиту з метою унеможливлення використання банками різноманітних надуманих причин для уникнення обов'язкового розкриття інформації. Це може бути досягнуто шляхом визначення штрафних санкцій для банків у разі недотримання вимог чинного законодавства.

Як висновок, слід зазначити, що споживче кредитування є найбільш динамічним сегментом банківської діяльності в Україні. Активна діяльність вітчизняних банків як кредиторів сектору домогосподарств сприяє задоволенню потреб фізичних осіб, підвищенню платоспроможного попиту та життєвого рівня населення. Низка проблем, що існує у сфері споживчого кредитування, потребує негайного вирішення за допомогою заходів, здійснюваних як на макрорівні, так і на рівні окремої банківської одиниці.

Література

1. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991р. №1023-ХІІ. – [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.

2. Статистична інформація. Державний комітет статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3 Основні показники діяльності банків України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

4 Огляд ринку кредитування фізичних осіб за 2013 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.prostobank.ua>.

5 Торубка Л.В. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан і напрями розвитку / Л.В. Торубка // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – №3(12). – С.227-230.

6. Тарасевич Н.В. Проблеми та напрями розвитку кредитування фізичних осіб / Н.В. Тарасевич // Аграрний вісник Причорномор'я, Економічні науки. –2009. – №49. – С.15–21.

7 Карасьова З.М. Проблеми та перспективи розвитку споживчого кредитування в Україні / З.М. Карасьова, О.О. Капустенко // Наука й економіка. –2010. – №3(19). – С. 26–31.